

ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ

ΕΛΙΣΑΒΕΤ ΑΡΣΕΝΙΟΥ

Κ. Π. ΚΑΒΑΦΗΣ
Η αξία της ποίησης

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Προλογικό σημείωμα	7
Πρόλογος	9
Ο Καβάφης, ο χρόνος και η Ιστορία	11

ΜΕΡΟΣ Α΄

Κ.Π. ΚΑΒΑΦΗΣ: Η ΑΞΙΑ ΤΗΣ ΠΟΙΗΣΗΣ	25
Η χρηστική αξία	28
Η ελπίδα της αναγνώρισης	31
Η γοητεία της κάθαρσης	40
Η μίμηση ως γνώση	45
Η αντικειμενική αξία	49

ΜΕΡΟΣ Β΄

ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΣΥΜΒΑΝ ΣΤΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ:	
Η ΚΑΒΑΦΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ ΩΣ ΝΟΜΑΔΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ	63
Το συμβάν και η Ιστορία	70
Η μάχη ως ιδανικό συμβάν	83
Υλοποίηση και αντι-υλοποίηση	88
Το συμβάν στη λογοτεχνία	103
Η ασημασία του συμβάντος	109
Η μάχη της Μαγνησίας ως ποιητικό συμβάν	120

Αντί επιλόγου	125
Διαμορφώνοντας τη «νέα τάξη λέξεων»	125
Ανθολόγιο	139
Βιβλιογραφία	187

ΜΕΡΟΣ Α΄

Κ.Π. ΚΑΒΑΦΗΣ:
Η ΑΞΙΑ ΤΗΣ ΠΟΙΗΣΗΣ

Την δύσκολη ζωή μου ασφαλή να κάνω
εγώ στην Τράπεζα του Μέλλοντος επάνω
πολύ ολίγα συναλλάγματα θα βγάλω.

Κεφάλαια μεγάλ' αν έχει αμφιβάλλω.
Κι άρχισα να φοβούμαι μη στην πρώτη κρίσι
εξαφνικά τας πληρωμάς της σταματήσει.¹⁵

Γράφει ο Καβάφης το 1897. Εκατόν είκοσι περίπου χρόνια αργότερα αυτά τα λίγα συναλλάγματα έχουν αποδώσει τόσο, ώστε να ενισχύσουν την αβέβαιης πιστότητας και περιφερειακής ισχύος ελληνική Τράπεζα του Μέλλοντος, καθιστώντας την ικανή να αποδώσει τις πληρωμές της πολλαπλάσια στους «κληρονόμους» του Καβάφη και σε όλους όσους μπορούν να αποδείξουν εγγράφως, ή, τουλάχιστον, εγκύρως, τη σχέση τους με το κεφάλαιό του. Και όπως κάθε αξία, έτσι κι αυτή του Καβάφη προσδιορίζεται από παράγοντες εξωτερικούς, όπως η χρησιμότητα, η ζήτηση ή η σπανιότητα, που την καθορίζουν και την τιμούν στο χρηματιστήριο των λογοτεχνικών και ευρύτερα πολιτιστικών αξιών. Εάν θέλαμε λοιπόν, πέραν κάθε κτητικής διεκδίκησης,

---

15 «Τράπεζα του Μέλλοντος» από τα *Κρυμμένα Ποιήματα 1877;-1923*, Ίκαρος, Αθήνα 1993.

να προσδιορίσουμε το καβαφικό κεφάλαιο, ή κοινότερα, το μέγεθος της καβαφικής παρουσίας, θα λέγαμε ότι η αξία του είναι δύο ειδών: χρηστική και αντικειμενική. Η χρηστική αξία αφορά την «υποκειμενική» ζήτηση και χρήση, δεοντολογική ή ωφελιμιστική, από την πολλαπλώς συζητημένη «διδασκτική» ή «φιλοσοφική» ή εν γένει «θεραπευτική» σημασία που τα κείμενα μπορεί να διαθέτουν, έως την επαγγελματική τους χρηστικότητα για τους λιγότερο ή περισσότερο ειδικούς επιστήμονες ή άλλους επαγγελματίες ή ιδιώτες που τα επεξεργάζονται, τα δημοσιοποιούν και τα διακινούν. Η ανταλλακτική αξία αφορά την αντικειμενική βαρύτητα που το κεφάλαιο αυτό αποκτά στη σχέση του με άλλα, αντίστοιχα ή παρόμοια, τη δυνατότητα, δηλαδή, που προσφέρει καθαυτό, στην κειμενική του κυρίως υπόσταση, σε όσες διαδικασίες μπορούν να συντηρήσουν ή να εμπλουτίσουν τη γλωσσική και ερμηνευτική του πολυμέρεια σε συμφραζόμενα εθνικά ή διεθνή.

Η χρηστική αξία

Η πιο διαδεδομένη άποψη για τη διαδικασία της γραφής είναι ότι ο ποιητής γράφει για να δώσει μορφή στα συναισθήματά του και τις σκέψεις του. Δεν μεταδίδει διά της γραφής αυτά που είναι ξεκάθαρα στο μυαλό του, είναι εξερευνητής, όχι δημοσιογράφος, ούτε ιστορικός ή προπαγανδιστής. Το θέμα του κάθε ποιήματος είναι η σημασία, το νόημα των πραγμάτων που το ποίημα αποκτά για τον ίδιο τον ποιητή: αφού έχει αποτιμήσει τα ποικίλα απο-

σπάσματα εμπειρίας που συναθροίζονται στο μυαλό του, ξεκινάει να πραγματοποιεί το μοτίβο που ενυπάρχει σε αυτά. Συχνά εργάζεται πολύ μέχρι να βρει το θέμα που είναι κρυμμένο μέσα στο υλικό του κάθε ποιήματος, το οποίο μπορεί να λειτουργήσει και ως τρόπος αυτο-διερεύνησης. Μία από τις αμοιβές του ποιήματος είναι ότι παρουσιάζει (όσο κρυπτικά και αποσπασματικά) στον ποιητή τι σκέφτεται και νιώθει, τι είναι, τι ήταν και τι θα είναι, από πού έρχεται και πού οδεύει. Κάποτε τα ποιήματα εκπλήσσουν τον ίδιο τον δημιουργό τους. Βέβαια, η ποίηση δεν είναι απλώς μια μοναχική πνευματική άσκηση, αφού πάντοτε υπάρχουν οι αναγνώστες. Ο τεχνίτης-ποιητής του Μεσαίωνα, που κάλυπτε κοινωνικές ανάγκες, ήξερε το κοινό του καλά και έπρεπε να διασφαλίσει και να διατηρήσει την προσοχή του. Ο σύγχρονος ποιητής νιώθει την ανάγκη ενός κοινού, χωρίς να μπορεί να προσδιορίσει απόλυτα το εύρος, την ιδιαιτερότητα ή τις προσμονές του. Μπορεί να ονειρεύεται μια κοινωνία όπου τα έργα του θα είναι δημοφιλή.

Ξαναδιαβάζοντας τον καβαφικό «Δαρείο» (σ. 152), το πολλαπλώς λειτουργικό και ουσιαστικό αυτό ποίημα, σκεφτόμαστε πόσο εμπλεγμένος είναι ο ποιητής στα γρανάξια του ίδιου του έργου του ως γλωσσικής και καλλιτεχνικής κατασκευής (ελληνική γλώσσα, πειστικοί χαρακτήρες, «ποιητική ιδέα»): τόσο πολύ, ώστε να διαχωρίζει τον εαυτό του από τους υπόλοιπους εν κινδύνω συμπολίτες του («υπεροψία») αναζητώντας στον κόσμο της ποίησης την αλήθεια της εξωτερικής πραγματικότητας αλλά και της εσωτερικής του πραγματικότητας περισσότερο ή λιγότερο έμμεσα («μέθη»). Το έργο του ποιητή μιλά για τον

δημιουργό του ακόμη κι αν φαινομενικά μιλά για τον Δαρείο. Μπορεί ο πόλεμος να κατάφερε να αναβάλει τα σχέδια του Φερνάζη, αυτά όμως δεν σχετίζονται με την ουσία της ποίησής του, παρά μόνο με τους στόχους του, που περιλαμβάνουν και τη χρήση της ποίησης –και όχι την ποίηση καθαυτή– για να επιτευχθούν. Τα σχέδια τελικά διαφοροποιούνται από την ίδια την καλλιτεχνική δημιουργία, της οποίας το κίνητρο, αλλά και η ουσιαστική λειτουργία, βρίσκονται τώρα στα δικά μας χέρια. Ο Μιθριδάτης, που θα αναδείκνυε τον ποιητή ευνοώντας τον έναντι των άλλων, δεν έλαβε ποτέ τον «Δαρείο» του Φερνάζη. Έχουμε όμως εμείς λάβει τον «Δαρείο» του Καβάφη. Και μέσα του ανακαλύπτουμε τις ανασφάλειες και εμμονές του ποιητή: όπως κι αν ισχυρίζεται ότι θέλει να χειριστεί την ποίηση, αυτή η τελευταία τελικά χρησιμοποιεί τη μέθη και την υπεροψία του ποιητή προς όφελος της.

Αν θα θέλαμε, πάντως να επικεντρωθούμε όχι μόνο στην κατά Καβάφη αξία της ποίησης, αλλά στην αξία της ποίησης του Καβάφη, πολιτιστική, διδακτική-ηθική, πολιτική, φιλολογική, στοχαστική, μπορούμε να θέσουμε εκ νέου το ερώτημα: τι μπορεί κανείς να κάνει σήμερα με τον Καβάφη; Ποιες ανάγκες καλύπτει η καβαφική ποίηση, ώστε αυτή να υπάρχει όχι μόνον εντός των θεσμών αλλά και εκτός αυτών; Θα ήθελα εδώ να αναφερθώ σε τρεις βασικές, αριστοτελικής ρίζας, εκδοχές της αξίας της καβαφικής ποίησης: την αναγνώριση, την κάθαρση και τη μίμηση.

Τα κείμενα του βιβλίου αυτού αφορούν τη σημερινή αξία της τόσο πολύτιμης μέσα στις χρονικές της διαστάσεις καθαφικής ποίησης. Το πρώτο μέρος παρουσιάζει τη «χρηστική αξία» της, που εντοπίζεται στην ταύτιση, τις ψυχολογικές αντιδράσεις και τις αναπαραστατικές προθέσεις ενώπιον της ποίησης του Καβάφη. Από την άλλη πλευρά, αναζητείται η «αντικειμενική της αξία» ως διαδικασία δρασικότητας και ενεργοποίησης του καθαφικού λόγου με όρους του 21ου αιώνα, λαμβάνοντας δηλαδή υπόψη την αδυναμία επιστροφής στο πρωτότυπο χωρίς τη συμπερίληψη όλων όσα μεσολάβησαν εδώ και έναν αιώνα έως τη διαμόρφωση της σύγχρονης μας υποψίας.

Το δεύτερο μέρος του βιβλίου αντιμετωπίζει την καθαφική ποίηση ως παράδειγμα απόδοσης από τον ποιητικό λόγο του ιστορικού συμβάντος με όρους βασισμένους στη Λογική της σημασίας του Gilles Deleuze. Το ιστορικό συμβάν ανάγεται σε ποιητικό εφόσον συλλαμβάνει τη σημασία των μεταβατικών στιγμών της Ιστορίας και υλοποιεί γλωσσικά τα πρωτογενή ιστορικά γεγονότα, όπως αυτό της «μάχης». Αυτή η πραγμάτωση της «μάχης» στον ποιητικό λόγο προσφέρει το έδαφος μιας ανάγνωσης η οποία αποκτά χαρακτηριστικά επιτέλεσης και συλλαμβάνει τη ρηματική δυναμική κάθε ποιήματος ως πρόκληση επανεξέτασης της νομαδικής φύσης του ιστορικού βιώματος.

Η έκδοση συμπληρώνεται από ανθολόγιο στο οποίο συγκεκριώνονται τα καθαφικά ποιήματα που αναφέρονται στο βιβλίο.

ISBN 978-618-03-0544-9

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. 80544